

НАРЪЧНИК ЗА ДОБРИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ПРАКТИКИ

Опазване на земеделските земи – гаранция за биоразнообразие

Текст:

Вяра Стефанова

Волен Аркумарев

Любомир Стефанов

Мария Кубадинска

Хенри Томасен (Henri Thomassen)

Денис Уансинк (Dennis Wansink)

Дик Бекер (Dick Bekker)

Антон Стаменов

Редакция:

Калин Първанов

Вяра Стефанова

Дизайн и предпечатна подготовка:

Ваня Ангелова

ЖИВОТ_{за}сокола

Проектът „Подсигуряване на възстановяването на застрашения ловен сокол в България и Южна Румъния“ (LIFE20 NAT/BG/001162) е съфинансиран от програма LIFE на Европейския съюз.

Съдържание:

1. Въведение
2. Основни принципи на устойчивото земеделие
3. Пестициди в земеделието
4. Добри земеделски практики
5. Изисквания за поддържане на земеделските земи в добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС – Добро земеделско и екологично състояние)
 - 5.1. Поддържане на съотношението на постоянно затревени площи (ДЗЕС 1)
 - 5.2. Опазване на влажните зони (ДЗЕС 2)
 - 5.3. Изгаряне на стърнища (ДЗЕС 3)
 - 5.4. Буферни ивици край водните обекти (ДЗЕС 4)
 - 5.5. Редуване на културите в обработваемата земя, с изключение на отглежданите под вода култури (ДЗЕС 7)
 - 5.6. Минимален дял на обработваемата земя, предназначена за непроектни нужди и обекти, запазване на особеностите на ландшафта и забрана за рязане на живи плетове и дървета през размножителния период и периода на отглеждане при птиците (ДЗЕС 8)
 - 5.7. Опазване на екологично чувствителни зони (ДЗЕС 9)
6. Възможности за финансиране на добрите земеделски практики по първи стълб на ОСП
 - 6.1. Биологично животновъдство
 - 6.2. Намаляване на използването на пестициди
 - 6.3. Запазване и възстановяване на почвения потенциал
 - 6.4. Поддържане на постоянно затревени площи
 - 6.5. Поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие и екологичната инфраструктура
 - 6.6. Поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие в горските екосистеми
7. Възможности за финансиране на добри земеделски практики
 - 7.1. Поддържане на местообитанията в обработваеми земи
 - 7.2. Биологично растениевъдство
 - 7.3. Насърчаване на практики за консервационни обработки за устойчиво управление на почвите
8. За проект „Живот за сокола“
9. Полезни връзки

1. Въведение

Запазената околна среда е основа за здравословна и устойчива земеделска продукция. Биологичното разнообразие е ключов фактор за здравето на екосистемите, а чрез прилагане на добри практики земеделците могат да подобрят продуктивността на своите стопанства, като същевременно допринасят за опазването на природата. Този наръчник има за цел да информира земеделските производители за ползите от устойчивото земеделие и наличната финансова помощ за трансформирането на обработваните от тях земеделски земи в здрави, устойчиви стопанства, подготвени за бъдещето. Загубата на биоразнообразие влияе негативно върху производителността на земеделските земи, водата и климата. В контекста на Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС е важно да се обърне внимание на мерките, които насърчават устойчивото земеделие и опазването на биоразнообразието, особено в светлината на предстоящите промени след 2027 г. Защитата на биологичното разнообразие е съществена за устойчивото развитие на земеделието. Всеки земеделски производител има важна роля за запазването на екосистемите и биологичното разнообразие чрез прилагането на добри земеделски практики. Тези усилия оказват положително въздействие върху здравето на планетата и гарантират бъдещето на земеделските дейности.

2. Основни принципи на устойчивото земеделие

Какво представлява устойчивото земеделие? Метод, при който се използват технологии и практики, които минимизират разрушителния ефект върху околната среда и насърчават дългосрочната продуктивност на земеделските дейности.

Връзка между устойчивото земеделие и биоразнообразието. Между двете съществува тясна взаимовръзка, като устойчивото земеделие се стреми към опазване на биологичното разнообразие чрез намаляване на агрохимикалите и използване на местни сортове и техники, които поддържат екосистемните услуги.

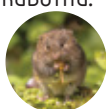
- **Поддържане на екологично равновесие** чрез намаляване на използването на пестициди и химически торове.

- **Насърчаване на биологичното разнообразие** чрез създаване на буферни зони, тревни ивици, междинни култури и други природосъобразни практики.

- **Запазване на естествените местообитания** на полезни видове, включително на дребния дивеч и други диви животни.

- **Управление на почвените ресурси** чрез практики за намаляване на ерозията и повишаване на почвеното плодородие.

- **Опазване на хищните птици** като естествени регулатори на вредителите.

3. Пестициди в земеделието

Прекомерната употреба на пестициди в селското стопанство представлява сериозна заплаха за биоразнообразието, почвеното и човешкото здраве. Въпреки строгите регулации в Европейския съюз, негативните ефекти от употребата на продукти за растителна защита продължават да бъдат значителни. Основните рискове включват натрупване на токсини в хранителната верига, унищожаване на полезни видове и развитие на резистентност у вредителите.

Пестицидите замърсяват почвата, като убиват полезните микроорганизми и червеите. Това намалява почвеното плодородие и води до по-ниски добиви или по-високи разходи за поддържането му. Прекомерната употреба на пестициди води и до замърсяване на водните обекти и въздуха и вреди на човешкото здраве. **Пестицидите остават в околната среда за дълго време** и унищожават животински видове неселективно. Те убиват и животни, полезни за земеделските практики, като хищните птици, които контролират гризачите, или насекомите, които контролират други насекоми, нанасящи щети на земеделските култури. Здравословният живот и устойчивите добиви започват със здравословна екосистема, а разнообразните екосистеми, в които място за живот намират много видове, осигуряват естествена устойчивост и контрол на вредителите.

Влияние на пестицидите върху дивата природа

Изследвания показват, че много видове птици и бозайници са изложени на риск от пестициди. Малките бозайници могат да натрупват токсини в тялото си, което води до вторично отравяне на хищници като ловния сокол (*Falco cherrug*). Някои пестициди водят до промени в поведението, намаляване на репродуктивните способности и дори масови смъртни случаи при дивите животни. Според проучвания, проведени в България и Румъния, наличието на забранени вещества в почвата и водните източници остава сериозен проблем, като някои токсини са открити в концентрации над допустимите нива.

Влияние върху човешкото здраве

Прекомерната употреба на пестициди е свързана с:

- ❗ **Остри отравяния** – главоболие, гадене, неврологични увреждания, дихателни проблеми и дори смъртни случаи при високи концентрации.
- ❗ **Хронични заболявания** – налице е връзка с левкемия, лимфоми, рак, болест на Паркинсон, репродуктивни нарушения и нарушения в ендокринната система.
- ❗ **Замърсяване на водоизточниците** – особено в райони с интензивно земеделие, където пестицидите проникват в подпочвените води и могат да останат там с години.

Алтернативи на химическите пестициди

- **Биологичен контрол** – използване на естествени хищници (напр. хищни птици за контрол на гризачите). Фермерите в някои страни вече прилагат успешно тази практика, която намалява нуждата от родентициди.

- **Био-пестициди** – микробни препарати и растителни екстракти, които могат да заменят синтетичните химикали, без да причиняват вреди на околната среда.

- **Агротехнически мерки на културите** – засаждање на устойчиви сортове, механичен контрол, както и използване на покривни (междинни) култури за намаляване на нуждата от химическа борба с вредителите.

Намаляването на употребата на пестициди е ключова стъпка към устойчиво земеделие и опазване на екосистемите. Чрез комбиниране на биологични и механични методи фермерите могат значително да намалят вредното въздействие на химическите препарати върху природата и човешкото здраве.

4. Добри земеделски практики

Агроекологични мерки за опазване на биоразнообразието

В страните от ЕС, в т.ч. и България, се прилагат така наречените агроекологични практики, които допринасят за опазването на биологичното и почвеното разнообразие и намаляват негативните последици от интензивните земеделски дейности. Някои от тях са:

● **Тревни буферни зони** – предпазват от ерозия и замърсяване на водните ресурси, като същевременно предоставят местообитания за дивите животни. Тази дейност се подпомага чрез екосхемата „Поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие и екологичната инфраструктура“ от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони (СПРЗСР) 2023–2027.

● **Засаждане и поддържане на храсти и дървета** – осигуряват местообитания за дивата природа, включително за дребния дивеч. Опазването и поддържането на храсти и дървета се подпомага чрез екосхемата „Поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие и екологичната инфраструктура“ от ПРЗСР 2023–2027.

● **Площи за чучулиги** – незасети участъци в нивите, важни за птиците и други диви животни.

● **Създаване на условия за хищните птици** – спомагат за естествен контрол върху гризачите и други вредители.

● **Екстензивни пасища** – насърчават биоразнообразието чрез поддържане на естествените пасища. Тази дейност се подпомага чрез еко-схемата „Поддържане на постоянно затревени площи“ от СПРЗСР 2023–2027.

© Светослав Спасов

● **Зимни покривни култури** – предотвратяват ерозията на почвите, подобряват почвеното плодородие и осигуряват храна за дивите животни през зимата. Тази дейност се подпомага чрез еко-схемата „Запазване и възстановяване на почвения потенциал“ от СПРЗСР 2023–2027.

Добри практики за почвено плодородие

- **Редуване на културите (ротация)** – предотвратява изтощаването на почвата и намалява риска от разпространение на болести и вредители.
- **Интегрирано управление на вредителите** – използване на природосъобразни методи за борба с вредителите, като се намалява зависимостта от химичните препарати.
- **Минимална почвообработка** – запазва почвената структура и намалява ерозията, като същевременно поддържа почвеното плодородие.

Биологично земеделие

- **Намаляване на употребата на минерални торове и пестициди** – насърчаване на органичното земеделие, което е по-щадящо към околната среда.
- **Използване на органични торове и компост** – подобрява почвеното плодородие и намалява замърсяването на водите.
- **Насърчаване на естествените методи за борба с вредителите**, като използване на полезни насекоми и птици за контрол на вредителите.

Сеитбообращение

Сеитбообращението е практика в земеделието, при която различни култури се засаждат на едно и също място в различни години. Тази техника има много ползи за почвата, растенията и цялостната устойчивост на агросистемата.

- ✓ Подобряване на почвеното здраве: редуването на различни култури помага за предотвратяване на изчерпването на определени хранителни вещества в почвата.
- ✓ Намаляване на вредителите и болестите.
- ✓ Повишаване на почвеното плодородие: културите, които се редуват, имат различни нужди от хранителни вещества.
- ✓ Подобряване на структурата на почвата: различните коренови системи на различните култури могат да подобрят структурата на почвата.
- ✓ Намаляване на почвената ерозия: редуването на растения с различна височина и структура на кореновата система може да помогне за предотвратяването ѝ.
- ✓ Повишена биологична активност в почвата: насърчава биоразнообразието в почвата, като стимулира различни видове микроорганизми и животни, които играят важна роля за разлагането на органичните вещества и усвояването на хранителните вещества.

Нулева обработка на почвите (No-till)

Това е метод на обработка на почвата, при който земеделските дейности се извършват без да се използва традиционната оран. Вместо това посевите се засяват директно в непокътнатата почва. Той се характеризира с три основни принципа – минимално механично обезпокояване на почвата, постоянно покритие на почвата с органична материя, диверсификация на културите, отглеждани последователно. Тази практика намалява повърхностното оттичане на водата и помага да се запази структурата на почвата чрез намаляване на ерозията, тъй като не се нарушава горният ѝ слой, който съдържа важни органични вещества и микроорганизми. Освен това осигурява повече органична материя, което подобрява почвеното плодородие. Петте основни принципа, върху които се гради No-Till технологията са:

- Живи корени възможно най-дълго време;
- Минимално почвено обезпокояване;
- Спазване на сеитбообращението;
- Почва, покрита с растителни остатъци;
- Разнообразие от покривни култури.

Предвижда се нулевата обработка на почвите да се подпомага от 2026 г. чрез агроекологичната интервенция „Насърчаване на практики за консервационни обработки за устойчиво управление на почвите“.

Оставяне на земята под угар

Това е практика в земеделието, при която земята не се обработва или засажда за определен период от време, за да се възстанови плодородието ѝ. По време на този период почвата „почива“, което позволява възстановяване на хранителните вещества, предотвратяване на изчерпването на почвата и намаляване на натрупването на болести и вредители.

Мулчиране

Мулчирането е практика, при която се поставя слой от органични материали върху повърхността на почвата. Това може да бъде слама, листа, сено, дървени стърготини, компост. Основните ползи от мулчирането са поддържане на влажността на почвата, намаляване на растежа на плевели, контрол на температурните колебания, намаляване на необходимостта от поливане, подобряване на биологичното разнообразие, намаляване на използването на пестициди и торове.

Биологичен контрол на вредителите

Това е метод за управление на вредители и болести чрез използване на естествените врагове на вредителите, като хищни насекоми, хищни птици, паразити или патогени. Ние ще се спрем на подобряването на условията за **хищни птици**.

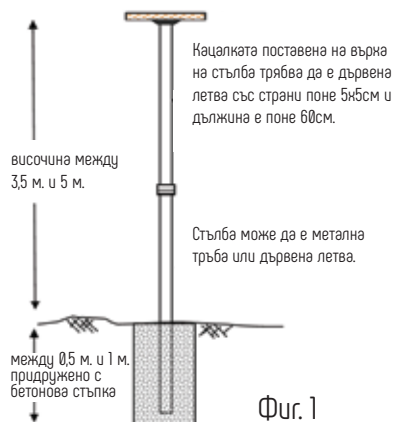

© Dragoș Plăeșu, ловен сокол

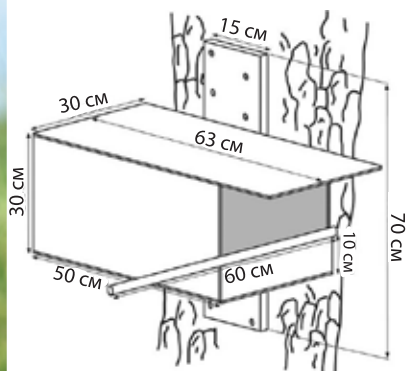
Създаване на условия за хищните птици – те спомагат за естествен контрол върху гризачите и други вредители. Има множество научни публикации, които доказват връзката между наличието на птици, намаляването на вредителите и увеличаването на добивите. Значителна част от храната на някои от най-често срещаните хищни птици в България, като обикновен мишелов, керкенец и обикновената кукумявка, е съставена от дребни гризачи и насекоми. Тези видове птици ловуват в земеделските земи, като **използват наличните дървета, храсти, и стълбове като места за почивка и наблюдение** на територията. В много от големите земеделски площи липсват достатъчно подобни места, което намалява и „атрактивността“ им за птиците, както и тяхната ефективност при набавянето на плячка.

Подобряването на средата за хищните птици може да се постигне чрез инсталиране на стълбове за кацане (кацалки). Тези кацалки (фиг. 1) представляват дървени или метални пилони с височина над земята от 3,5–5 метра. На върха им трябва да е налична хоризонтална дървена греда за кацане с дължина поне 60 см и дебелина поне 5 см. Гъстотата на поставяне зависи от конкретните условия на терен. Препоръчва се поставянето на минимум 1 кацалка на 20 декара и максимум 1 кацалка на 4 декара.

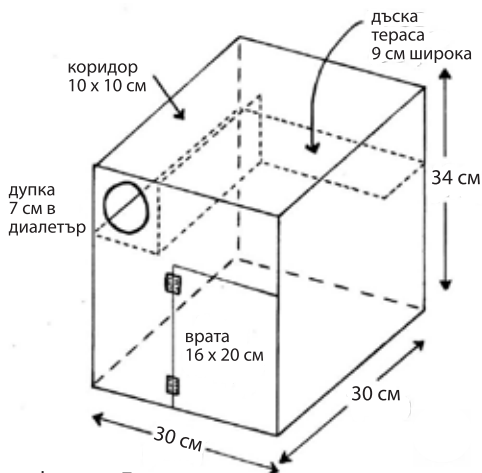

Фиг. 1

Фигура 2

Позитивен ефект в борбата с гризачите в обработваемите площи може да се постигне и чрез поставяне на гнездилици за **керкенеци** (фиг. 2) и **кукумявки** (фиг. 3). Това се налага, защото на много места, особено в районите с преобладаващи големи земеделски площи, липсват условия за естествени гнезда на тези видове. Тези гнездилици може да се закрепят на дърветата в обработваемите площи или в близост до тях. Може да се поставят дори на стените на сгради. Ако липсват подходящи дървета или сгради, гнездилиците могат да се поставят на специално издигнати за целта стълбове, препоръчително на височина над 5 метра от земята.

Фигура 3

Използване на микроби в земеделието

Бактерии, гъбички и/или вируси се използват за подобряване на здравето на почвата и растенията, както и за контрол на вредителите. Микробите могат да играят важна роля за подобряване на почвеното плодородие, за увеличаване на усвояването на хранителни вещества и намаляване на нуждата от химични торове и пестициди.

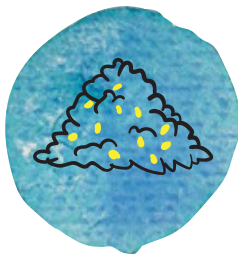
Примери за използване на микроби в земеделието включват:

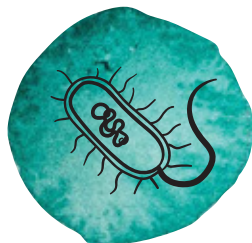
**Бактерии за
фиксация на азот.**

Микоризни гъбички –
тези гъбички образуват
симбиотични връзки с
корените на растенията и
помагат за по-добро
усвояване на хранителни
вещества, като фосфор.

**Компостиране с
микроорганизми.**

**Бактерии за биологичен
контрол** на болести и
вредители – някои
микроорганизми могат да
потискат растежа на вредни
бактерии и гъбички или да
действат като естествени
хищници на вредители.

Интегриране на полуестествени елементи

● **Отглеждане и управление на ивици и живи плетове** – създаване на малки площи или ивици земя с постоянна растителност, предназначени да задържат замърсители.

● **Управление на съществуващите естествени елементи на ландшафта** – включително живи плетове, дървета и други непроектирани елементи, които поддържат биоразнообразието.

Допълнителни селскостопански практики и схеми, благоприятни за дребния дивеч

- **Управлявани тревни ивици и цветни ленти** – осигуряват храна и укритие за дребния дивеч.
- **Междуредия и покривни култури** – обогатяват почвеното плодородие и предоставят хранителни ресурси за дивите животни.
- **Поддържане на стърнища през зимата** – подпомага популациите на дивеча.
- **Създаване на живи плетове и дървесни ивици** – поддържа биоразнообразието и предоставят местообитания за дивите животни.
- **Управление на водоеми и влажни зони** – поддържа естествените екосистеми и популациите на водолюбивите видове.

Инициатива на ЕС „Birds@Farmland“

Тази инициатива цели интегрирането на 22 схеми за опазване на птиците в националните стратегически планове на ОСП с фокус върху 15 ключови вида, като чучулига, яребица и гургулица. Тя включва практически мерки за поддържане на стърнища, оставяне на угари и създаване на непроеизводствени площи за подобряване на екологичните условия в земеделските райони. Предлаганите мерки по инициативата за България са:

- ✓ Поддържане и подобряване на местообитанията на защитени видове птици в оризища.
- ✓ Поддържане на мозаечния ландшафт в земеделските земи със смесено земеползване.

Мерките не са включени в Стратегическия план на България за развитие на земеделието и селските райони, но са част от Национална приоритетна рамка за действие за „Натура 2000“, за многогодишната финансова рамка за периода 2021–2027 г.

5. Изисквания за поддържане на земеделските земи в добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС)

Земеделските стопани се задължават да поддържат земята в **добро земеделско и екологично състояние (ДЗЕС)**, за да получат подпомагане в пълен размер по различните видове интервенции, включени в Стратегическия план на България за развитие на земеделието и селските райони в периода 2023–2027 година.

5.1. Поддържане на съотношението на постоянно затревени площи (ДЗЕС 1)

● **Съотношението на постоянно затревените площи** спрямо общата земеделска площ, декларирана от земеделските стопани през съответната година, не трябва да намалява с повече от 5% спрямо референтното съотношение от 13,17%, определено през 2018 г. Съотношението се поддържа ежегодно на национално ниво. При спад на съотношението с повече от 5% през съответната година, земеделските стопани на ниво стопанство, които са преобразували постоянно затревени площи и са допринесли за намалението на съотношението през съответната година спрямо предходната, се задължават да възстановят разораните през съответната година постоянно затревени площи. Прилагането на стандарта допринася за съхраняването на въглерода в почвите и надземната биомаса.

5.2. Опазване на влажните зони (ДЗЕС 2)

● **Забрана на дълбоката оран и пресушаването** на влажните зони и торфищата. В границите на такива зони при всички видове земеделски площи се забраняват:

- Всички дълбоки почвени обработки, свързани с обръщане на почвения хоризонт (дълбока оран 20–35 см или плътка оран 10–20 см), дълбоко разрохкване (60–80 см).
- Пресушаване и дренiranje.
- Преобразуване и разораване на постоянно затревените площи.
- Изгаряне на растителността.
- Използване на минерални и органични азотсъдържащи торове и продукти за растителна защита.

Стандартът се прилага от 2025 г., съгласно Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони на Република България за периода 2023–2027 г.

5.3. Изгаряне на стърнища (ДЗЕС 3)

● **Забранява се изгарянето на стърнищата**, освен по фитосанитарни причини, установени по съответния ред. „Стърнище“ се наричат следжътвените остатъци от зимните и пролетните житни култури със слята повърхност (пшеница, ръж, тритикале, овес, ечемик, ориз, лимец и спелта).

При изгарянето на стърнищата и други растителни остатъци се увеличава опасността от пожари; унищожава се голяма част от органичното вещество в почвата; разрушава се хумусният слой; унищожават се част от почвените микроорганизми, под въздействието на които се разграждат органичните вещества; увеличава се процентът на въглеродните емисии и фините прахови частици във въздуха и пр.

● **Когато земеделските стопани заорават стърнищата** и други растителни остатъци, се създават оптимални условия за:

- подобряване на почвеното плодородие, водопропускливостта, влагоемкостта на почвата и устойчивостта ѝ на ерозия;
- унищожаване на плевелната растителност;
- потискане развитието на неприятели и причинители на болести по културите.

© Димитър Градинаров

5.4. Буферни ивици край водните обекти (ДЗЕС 4)

● **Забранява се използването на минерални и органични торове**, както и на продукти за растителна защита в буферните ивици:

- С ширина минимум 5 метра на равнинни площи (до 5% или до 3°), по протежение на повърхностни водни обекти (реки, потоци, канали, езера, язовири, море), с изключение на оризовите клетки.
- С ширина минимум 10 метра на равнинни площи (до 5% или до 3°) при торене с течна фракция на оборския тор.
- С ширина минимум 10 метра при торене на площи при наклонени терени (до 10% или до 6°).
- С ширина минимум 50 метра при площи с остър наклон ($\geq 10\%$ или над 6°).

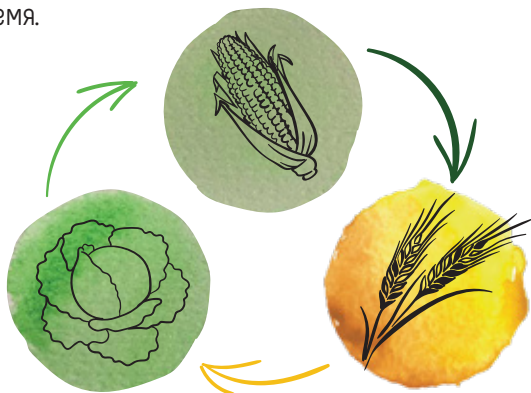
Буферните ивици с ширина 5 метра по протежение на повърхностните водни обекти трябва да имат растителна покривка или остатъци от нея през цялата година, съставена от тревисти, храстовидни или дървесни видове. Буферните ивици при оризовите клетки по протежение на напоятелни и отводнителни канали са с минимална ширина 2 метра.

5.5. Редуване на културите в обработваемата земя, с изключение на отглежданите под вода култури (ДЗЕС 7)

Земеделските стопани могат да изберат да приложат стандарта по два начина: ротация на културите или диверсификация на културите.

● На обработваема земя с площ над 10 ха земеделският стопанин осигурява ежегодно смяна на отглежданата култура (ротация) върху минимум 35% от обработваемата земя в стопанството си. Втората култура се смята за ротация, ако е засадена след прибирането на основната култура и е налична на парцела до подготовката на почвата за сеитба на следващата основна култура. При избор на изпълнението на настоящия стандарт чрез ротация, земеделският стопанин след третата година е длъжен да гарантира, че всички земеделски парцели от обработваемата земя от стопанството са били обект на ротация по отношение на културата, отглеждана през референтната 2023 година на ниво парцел. Тези изисквания не се отнасят за площи, заети с оризови клетки, многогодишни култури, треви и други тревни фуражи, както и земя оставена под угар. На обработваема земя с площ над 10 ха земеделският стопанин осигурява ежегодно разнообразяване на културите чрез диверсификация. При стопанства, в които размерът на обработваемата земя е над 10 и до 30 хектара включително, диверсификацията на културите се състои в засаждане на обработваемата земя в стопанството с поне две различни култури, като основната култура не може да превишава 75% от обработваемата земя. При стопанства, в които размерът на обработваемата земя е повече от 30 хектара, диверсификацията на културите се състои в засаждането на обработваема земя с поне три различни култури. Основната култура не може да заема повече от 75% от обработваемата земя, а двете основни култури не могат да обхващат заедно повече от 95% от обработваемата земя.

5.6. Минимален дял на обработваемата земя, предназначена за непроеизводствени нужди и обекти, запазване на особеностите на ландшафта и забрана за рязане на живи плетове и дървета през размножителния период и периода на отглеждане при птиците (ДЗЕС 8)

След промените на СПРЗСР през 2024 г. стандартът се прилага само за опазване на съществуващите характеристики на ландшафта. Стопанствата задължително следва да:

- запазват съществуващите особености на ландшафта (отделни дървета с корона с диаметър, не по-малък от 4 м; синори (полски граници) с широчина между 1 и 15 м, върху които не се произвежда земеделска продукция; живи плетове и редици дървета с широчина между 1 и 15 м; дървета в група с максимална площ до 0,3 ха и тераси;
- запазват съществуващите живи плетове и дървета, които не се отрязват по време на размножителния период и периода на отглеждане на малките при птиците (от 1 март до 31 юли);
- запазват и поддържат съществуващите постоянно затревени площи от нежелана растителност – орлова папрат (*Pteridium aquilinum*), чемерица (*Veratrum spp.*), айлант (*Ailanthus altissima*) и аморфа (*Amorpha fruticosa*).

5.7. Опазване на екологично чувствителни зони (ДЗЕС 9)

● **Забрана за преобразуване или разораване** на постоянно затревени площи в зоните от мрежата „Натура 2000“. Когато даден земеделски стопанин е преобразувал или разорал постоянно затревена площ, за която важи задължението по настоящия стандарт, земеделският стопанин има задължението за обратно преобразуване на площта в постоянно затревена площ с оглед възстановяване на статута на екологично чувствителна зона. Датата, до която земеделският стопанин следва да е възстановил преобразуваната площ, не може да е по-късно от датата за подаване на единното заявление за следващата година.

6. Възможности за финансиране на добрите земеделски практики по първи стълб на ОСП¹

¹ В ръководството не са описани всички еко-схеми, включени в Стратегическия план на България за развитие на земеделието и селските райони

В СПРЗСР за периода 2023–2027 се увеличават възможностите за финансиране на природосъобразни земеделски практики. Наред със съществуващите агроекологични мерки се въвеждат екосхемите.

Те са **нов инструмент** на ОСП за периода 2023–2027 г. и са особено важни за „зелената архитектура“ на ОСП. Екосхемите допълват агроекологичните схеми от програмите за развитие на селските райони и имат за цел да подкрепят целите за опазване на климата, околната среда и природата в селското стопанство. Когато са добре разработени и ефективно изпълнени, те могат да играят решаваща роля в укрепването на екосистемите и подобряването на природозащитния статус на широко разпространените местообитания и видове. За разлика от агроекологичните интервенции, екосхемите са едногодишни. Някои от екосхемите за опазване на биологичното разнообразие в България са описани по-долу:

6.1. Биологично животновъдство

По тази екосхема се подпомагат стопани, които отглеждат в стопанството си по правилата за биологично производство (Регламент (ЕС) 2018/848) собствени говеда, биволи, овце и/или кози, свине за пасищно отглеждане от породата източнобалканска свиня. Отглежданите животни трябва да са в размер най-малко на 1 животинска единица (ЖЕ). Земеделските стопани трябва да имат действащ договор с контролиращо лице за биологично производство, сключен не по-късно от 31 декември на предходната година и вписан в регистъра за биологични оператори. Земеделските стопани заявяват по екосхемата и стопанисват по биологичен начин постоянно затревени площи и/или площи с фуражни култури при съотношение в размер от 0,15 до 1 ЖЕ/ха.

6.2. Намаляване на използването на пестициди

По тази еко-схема се подпомагат две дейности:

- При отглеждането на културите **да не се използват тотални кербициди (глифозат)** и да не се използват продукти за растителна защита от първа професионална категория.

- При отглеждане на културите **да не се използват продукти** за растителна защита от **първа професионална категория** и да се използват феромонові уловки или полезни биологични агенти, бактериологични или гъбни агенти.

Гъстотата на феромоновите уловки за различните култури ще бъде определена в националното законодателство. Интервенцията се доказва чрез проверка на дневниците за растителна защита и чрез разходно-оправдателни документи за закупените продукти за растителна защита и феромонові уловки на съответните площи. Земеделските стопани са задължени да отразяват коректно всички операции с прилагане на продукти за растителна защита през съответната година в дневника.

6.3. Запазване и възстановяване на почвения потенциал

По тази екосхема се подпомагат следните екологични практики:

- Отглеждане на непроеизводствени междинни култури или покривни култури с последващо зелено торене.
- Използване на външни органични подобрители на почвата, съгласно план за управление на хранителните вещества, изготвен от лице, притежаващо квалификация в областта на селското стопанство.

6.4. Поддържане на постоянно затревени площи

По тази екосхема се подпомагат земеделски стопани, прилагащи практики на екстензивна паша на пасищни животни. Затревените площи се поддържат посредством екстензивна паша от 0,3 до 1 животинска единица на хектар минимум 60 дни през съответната година на съответния парцел. На подпомагане не подлежат постоянно затревени площи, които са разорани в годината на кандидатстване. Земеделските стопани трябва да изготвят план за паша, включващ видовете паша и периодите на паша, съобразени със спецификата на конкретната площ, за която се прилага. Планът не може да се променя – ако възникне форсмажорно обстоятелство, се уведомява разплащателната агенция. В плана могат да се включват всички затревени площи – и ливадите, и пасищата.

© Светослав Спасов

6.5. Поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие и екологичната инфраструктура

По екосхемата се подпомагат земеделските стопани за поддържане на екологична инфраструктура в рамките на техните стопанства. Екологична инфраструктура обхваща живи плетове или редици от дървета; отделни дървета; дървета в група; дървесни противоерозионни пояси; синори; влажни зони; зелени зони около водни течения; тераси; ивици по краищата на гори; буферни ивици.

Екосхемата надгражда ДЗЕС 8. Земеделските стопани трябва да извършват дейности по поддържането на инфраструктурата, за да бъдат подпомогани. Следните изисквания засягат всички видове екологична инфраструктура:

- Да не се използват продукти за растителна защита (освен ако това не изрично упоменато).

- При премахването на храстова растителност да не използват шредери и мулчери и друга техника, която води до пълното раздробяване на храстовата растителност.

- Дейностите да се извършват извън периода на гнездене на птиците (1 април до 30 юли 2023 г.).

Към всеки един вид инфраструктура има и специфични изисквания, с които можете да се запознаете на <https://www.d fz.bg/bg/web/guest/biodiversity-and-ecological-infrastructure>.

6.6. Поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие в горските екосистеми

По екосхемата се подпомагат земеделските стопани, които прилагат върху земеделски земи в техни стопанства, обградени от горски територии и/или попадащи в територии на ловни стопанства и/или гранични на такива територии, земеделска практика, предназначена за подобряване на биологичното разнообразие и изхранване по природосъобразен и естествен начин на дивите животни, при която:

- Засаждат и отглеждат на тези територии земеделски култури, но не добиват продукцията от тях, а ги оставят за изхранване на дивите животни и птици;

- Отглеждат една от следните култури: овес, ечемик, просо, пшеница, ръж, слънчоглед, царевица, като културите се отглеждат с минимален срок за престой до достигане на зрялост;

- Заявените земеделски площи са засети съобразно минималните разходни норми за единица площ;

- На земеделските площи по екосхемата не се извършват третирания с продукти за растителна защита;

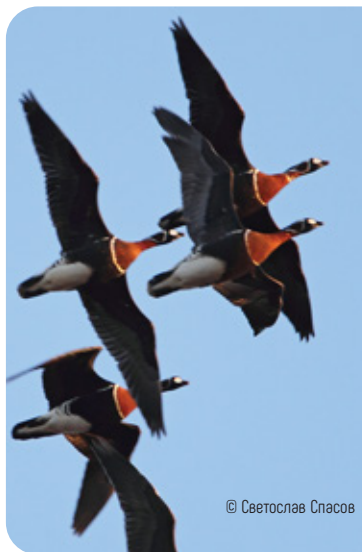
- На земеделските площи по екосхемата не се извършват обработки на почвената повърхност в периода на гнездене на птиците от 1 април до 30 юли.

7. Възможности за финансиране на добри земеделски практики в рамките на интервенциите за опазване на околната среда и климата от програмата за развитие на селските райони и СПРЗСР в България

7.1. Поддържане на местообитанията на червеногуша гъска (*Branta ruficollis*), кръстат (царски) орел и египетски лешояд в орнитологични важни места в обработваеми земи.

Интервенцията включва следните операции с различен териториален обхват в обявени защитени зони от „Натура 2000“:

(А) Засяване и отглеждане на есенни зърнено-житни култури в местообитанията на червеногушата гъска на 50% от заявената по дейността площ и с минимум 30% царевича, като в периода на ангажмента се изпълнява на едни и същи по размер площи от поне 5 ха.

Земеделските стопани спазват следните изисквания:

- Не навлизат с техника повече от два пъти в периода 30 ноември – 28 февруари;
- Не използват и третират площите с родентициди в периода 15 октомври – 1 март;
- Не прибират преди 15 октомври реколтата от 5% от площите, заявени с царевича, или след 15 октомври еднократно оставят семена от царевича в количества 40 кг/ха.

© Светослав Спасов

(б) Превръщане на обработваеми земеделски земи в постоянно затревени площи, гнездови райони на кръстат (царски) орел и египетски лешояд, като в периода на ангажимента се изпълнява върху едни и същи площи с минимален размер от 0,5 ха.

Земеделските стопани спазват следните изисквания:

- Засяват площите с многогодишни тревни смеси и/или с многогодишни житно-бобови тревни смеси до 30 септември на годината;
- Предоставят информация и копия на разнородооправдателни документи в ДФЗ чрез СЕУ до 30 октомври на първата година за минималното количество вложени тревни смеси, което трябва да е поне 50 кг/ха.

След първата година земеделските парцели, одобрени за участие, се заявяват и поддържат като постоянно затревени площи, които не се разорават в периода на изпълнение на **многогодишния ангажимент**. В срока на многогодишния ангажимент земеделският стопанин извършва промяна в начина на трайно ползване за съответните имоти съобразно ползването на площите като постоянно затревени. До края на многогодишния ангажимент площите трябва да се включат в слой „**Постоянно затревени площи**“.

7.2. Биологично растениевъдство

Бенефициентите по интервенцията задължително трябва да спазват изискванията на Регламент (ЕС) 2018/848 относно биологичното производство и етиктирането на биологични продукти.

По интервенцията се изпълняват многогодишните ангажименти, обособени в две операции:

Плащания за **преминаване** към биологично растениевъдство.

Плащания за **поддържане** на биологично растениевъдство.

Ангажиментите са с продължителност от 5 години.

7.3 Насърчаване на практики за консервационни обработки за устойчиво управление на почвите

В началото на 2025 г. е предложена нова мярка за устойчиво управление на почвите. Предвижда се подпомагането да е за обработваема земя, на която се отглежда земеделска култура от следните групи: зърнено-житни култури, зърнено-бобови култури, маслодайни култури, медицински и ароматни култури, едногодишни фуражни култури, многогодишни фуражни култури, площи с угари, върху които земеделският стопанин извършва селскостопанска дейност и обработки (консервационни обработки) чрез подходящи техники за култивирание, както е посочено в ДЗЕС 5:

- нулеви обработки или
- ивични обработки или
- минимални обработки или
- вертикални обработки без обръщане на горния почвен хоризонт.

На земеделските площи не се извършва оран с обръщане на горния почвен хоризонт. За заявените за подпомагане площи от земеделските парцели, въз основа на взети почвени проби, анализ на почвата през първата година на кандидатстване и очакваните добиви от културата през съответната година от изпълнявания ангажимент, земеделският стопанин спазва изготвен от агроном план за управление на хранителните вещества, включващ информация за киселинност, съдържание азот, фосфор и калий.

Очаква се мярката да се прилага след 2026 г.

8. За проект „Живот за сокола“

Проектът „Подсигуряване на възстановяването на застрашения ловен сокол в България и Южна Румъния“ (LIFE20 NAT/BG/001164) е посветен на възстановяването и опазването на този световно застрашен вид в 28 защитени зони от мрежата „Натура 2000“. Това е най-едрият вид сокол в България. Оперението му е кафяво отгоре и с бели напетнявания отдолу, с по-светла глава и изразена „вежда“. Ловният сокол се среща по обработваеми площи и пасища, където се храни основно с дребни гризачи, като може да лови птици и други животни. Проектът цели значимо подобряване на природозащитния статус на вида чрез:

- Намаляване на смъртността чрез противодействие на браконьерството и използването на отровни примамки, изолиране на рискови електропроводи, охрана на гнезда, повишаване на капацитета на институциите за противодействие на престъпленията срещу природата;
- Възстановяване и поддържане в добро екологични състояние на тревни местообитания, промотиране на добри земеделски практики за намаляване употребата на пестициди и устойчиво земеделие;
- Подобряване на гнездовите местообитания чрез поставяне на гнездилици в подходящи за вида местообитания;
- Подобряване на хранителната база чрез възстановяване и опазване на лалугерови колонии и разселване на добруджански комък;
- Подобряване на осведомеността и ангажираността към опазването на вида сред ловци, земеделски производители, гълъбовъдци и широката общественост.

Проектът се координира от Българско дружество за защита на птиците и се изпълнява в партньорство със „Зелени Балкани“, Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания към БАН, Румънско орнитологично дружество, Национално ловно-рибарско сдружение „Съюз на ловците и риболовците в България“, Фондация за местообитанията – Холандия и Тюбингенски университет „Еберхард Карлс“. Проектът е с продължителност 5 години и се съфинансира от програма LIFE на Европейския съюз.

9. Полезни връзки

9. Полезни връзки

Повече за посочените интервенции за подпомагане на земеделски производители в периода 2023 – 2027 г. може да научите на:

- <https://www.sp2023.bg/index.php/bg/intervencii>
- <https://www.sp2023.bg/index.php/bg/normativni-aktove>
- <https://www.sp2023.bg/index.php/bg/naredbi>
- <https://www.sp2023.bg/index.php/bg/materiali/nar-cnici-i-r-kovodstva>
- <https://www.dfz.bg/bg/web/guest/direct-payments>
- <https://www.dfz.bg/bg/web/guest/sprzsr-2023-2027>
- <https://www.dfz.bg/bg/dfz-news/-/categories/259350>
- <https://seu.dfz.bg/drupal/>

